23. ULUSLARARASI KAMU YÖNETİMİ FORUMU

"Cumhuriyet"

26-28 Ekim 2023

Bildiri Özetleri Kitabı

Editör: Prof. Dr. Hasan YAYLI

TÜBİTAK

Bu Sempozyum TÜBİTAK 2223-B kapsamında desteklenmiştir.

23. ULUSLARARARASI KAMU YÖNETİMİ FORUMU (KAYFOR 23)

Kırıkkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

BİLDİRİ ÖZETLERİ

ULUSLARARASI GÖÇLERİN HUKUKİ ÇERÇEVESİ VE GERİ DÖNÜŞ GÖÇLERİNİN HUKUKİ ZEMİNİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Erkan ARSLAN*

Özlem AYIK**

Özet

İnsanların doğdukları yerleşim alanlarından bir nedenle ayrılıp yeni yaşam alanlarına yolculuğu anlamında, göç tarihinin başlangıcı geçmişin derinliklerine kadar uzanmaktadır. Mekânsal bir yer değiştirmeyi ifade eden göç olgusunun arkasında doğal sebepler, yeni yerlerin keşfi, ekonomik nedenler, savaş ve baskı gibi birçok sebep etkili olmuştur.

Göçe dair ilk hukuku tasarrufların geçmişi de bir o kadar kadim zamanlara dayanmaktadır. Milattan Önce 2000'lere uzanan dönemde "sığınma hakkı", "sığınan kimselerin korunması" ve "geri göndermeme" ilkesine dair ifadelere çeşitli anlaşma ve metinlerde rastlanmaktadır. Hititler döneminde başka bir devlet ile yapılan anlaşma hükmüne göre Hitit ülkesine sığınan bir mültecinin geri gönderilmeyeceği hükmü yer alır. Yine Milattan Sonraki ilk çağlarda sığınmacı kavramı ve sığınmacı haklarına dair Roma Hukuku'nda çeşitli uygulamalar ve hükümler ile karşılaşılmaktadır. Örneğin Antoninus Pius Dönemi (138-161)'de şiddet uygulama, aç bırakma ve kötü muamele gören kölelere Tanrıların tapınaklarına (fena deorum) sığınması veya kralların heykellerine dokunması durumunda kölenin dokunulmazlık kazandığı ve artık efendisine geri iade edilmeyeceği, kanun tarafından korunacağı düzenlenmiştir.

İslam hukukunda ise mülteci kimselerin hakları, mültecilik statüsü, koşulları, kapsamı, geri gönderilmeme ilkesi ve nihayete erdirilmesi gibi konularda önemli düzenlemeler bulunmaktadır. Kuran Ayetleri, İslam Peygamberi'nin konuyla ilgili uygulamaları ve sabit hükümler göz önüne alındığında beşeri hukuk sisteminin konu ile ilgili evrensel hükümlerinin yerleşik hala geldiği 19. yüzyıldan çok daha öncesinde düzenlemiş olduğu görülmektedir.

Osmanlı'nın kuruluş yıllarından dağılma ve yıkılma dönemine kadar -göç hadisesinin dinamiklerinde önemli değişimler yaşanmasına rağmen- genel manada göç ve iskân politikaları konusunda aksiyonlar içerisinde olmuş bir devlettir.

20. yüzyılın henüz başlarında meydana gelen Balkan Harpleri devamında Birinci Dünya Savaşı'nın çok uluslu devletler üzerinde meydana getirdiği yıkıcı etki ve yeni kurulan ulus devletler ile dünya siyasi haritası yeniden çizilirken milyonlarca kişiyi nüfus mübadeleleri yolu ile göç hareketliliğine zorlamıştır. Bu dönemde dünya barışının tesisi ve savaşların sona erdirilmesi amacıyla kurulan Milletler Cemiyeti (Cemiyet-i Akvam) savaşlardan ve Rus Devrimi gibi yeni kurulan otoriter yönetimlerin baskısından kaçmak durumunda kalan milyonlarca göçmen ve mültecinin temel problemlerine çare arayışında olan ilk ulus üstü teşkilat olmuştur. Avrupa coğrafyasını da aşan

* Doç. Dr. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, erkana@cumhuriyet.edu.tr ORCID: 0000-0002-8273-9460

** Av. YL Öğrencisi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi SBE Göç Çalışmaları ABD, av.ozlemayik@gmail.com ORCID: 0009-0009-2452-8217

etkileri ile göç hareketi tüm dünyanın sorunu haline gelirken Milletler Cemiyeti Teşkilatına bağlı bir birim olarak Rus mülteciler için Yüksek Komiserlik birimi kurulmuştur. Bu dönemde mülteci hukukunu konu alan çeşitli uygulama ve hukuki düzenlemeler ile göçmenlerin çalışma, barınma, entegrasyon ve dolaşım hakları güvence altına alınmıştır.

Ancak İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında kurulan Yeni Dünya Düzeni daha öncesinde kabul gören ve uygulama bulan tüm hukuki kaynakların yeniden reformdan geçirilmesine neden olacaktır. Bu dönemde Milletler Cemiyeti feshedilirken dünya barışı ve güvenliği ile ilgilenen yeni teşkilat Birleşmiş Milletler kurulacaktır. Birleşmiş Milletler döneminde mültecilerin sorunları ile ilgilenmek üzere önce Uluslararası Mülteciler Örgütü (International Refugee Organization) sonrasında bu örgütün faaliyetlerini devam ettirmek üzere BM Mülteciler Yüksek Komiserliği kurulmuştur. Siyasi, dini ve milliyeti nedeniyle tehlike altında olan kimselerin ülkesi dışında koruma talepleri BMMYK'nin yetki alanı altına girmesi yanında bu dönemde başta "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi", "Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin" 1957 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü ile diğer uluslararası sözleşmeler ve protokoller ile göçmenlerin hukuki statüleri belirgin hale gelirken hakları ise güvence altına alınmış oldu.

Türkiye özelinde göç hareketliliği 1877-1878 Osmanlı – Rus Harbi, Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı ile giderek artan biçimde Balkanlardan Anadolu'ya kitlesel göç hareketliliği başlamıştır. Cumhuriyet boyunca başlangıçta Balkan coğrafyasından mübadeleler yolu ile devam eden göç hareketliliği 20. yüzyılın sonlarından ve 21. yüzyılın ilk dönemi boyunca devam edecektir. Son dönemde Türkiye başta Irak, Afganistan, Suriye gibi Orta Doğu ülkeleri olmak üzere, bölgesel kriz ve çatışma alanlarından kaçmak zorunca kalan milyonlarca göçmenin hedefi haline gelmiştir. Ülkemize komşu ve yakın coğrafyalarda devam eden iç savaş, insan hakları ihlalleri, baskı ve zulümden kaçan göçmenler herhangi bir statüye dayanmadan Türkiye tarafından kabul edilmiştir. Ancak geçen bunca zaman sonrasında bölgede barışın bir türlü sağlanamaması ile Türkiye gelen göçmenler başlangıçta "misafir" şeklinde toplumsal kabulü sağlanırken yayınlanan bir genelge ile "geçici koruma" statüsüne alınmışlardır.

Türkiye'nin maruz kaldığı göçleri konu alan temel hukuki metinleri 1950 tarihli ve 5683 sayılı "Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri hakkında Kanun" ve yine aynı tarihli 5682 sayılı "Pasaport Kanunu" olmuştur. Söz konusu hukuki metinler sayesinde yabancıların ülkeye girişi, çıkışı, ülkede kalma süreleri, sınır dışı edilmeleri, hak ve yükümlülükleri gibi konular hüküm altına alınmıştır. Ancak yabacıların Türkiye'deki yasal durumlarını ve yaşamlarını ilgilendiren göç ve iltica alanındaki politika, uygulama ve mevzuat alanındaki esas değişimler 2000'lerden sonra olmuştur. 2003'te yürürlüğe giren "Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun" yeni dönemin öncü düzenlemesi olmuştur. 2013 tarih ve 6458 sayılı "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" ise Türkiye'nin yeni dönem göç politikalarına yön veren temel hukuki metin olarak kabul edilmiştir. Bu

yasal düzenlemeye 2014'te "Geçici Koruma Yönetmeliği", 2016'da "Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik" de eklenmesi ile Türkiye'nin uluslararası göçlerini konu alan yasal çerçeve genişlenmiş ve güncellenmiş oldu.

Türkiye'deki Suriyelilerin hukuki statüleri mülteci ve sığınmacı gibi kalıcı ve sürekli bir statüye dayanmamaktadır. Ancak diğer taraftan Suriye iç karışıklıklarının uzamasıyla birlikte Türkiye'deki Suriyelilerin durumları ve kalacakları süreler gün geçtikçe daha da belirsiz hale gelmektedir. Yeni dönem Türkiye'nin uluslararası göç mevzuatı devlete bazı sorumluluklar yüklemenin yanında ekonomik ve toplumsal düzlemde de bazı itiraz ve sorunlara neden olmuştur. Konu siyasal düzlemde çeşitli tartışmalara konu olmuş ve 2023 genel seçimleri boyunca da çeşitli siyasal partilerin seçim beyannamelerinde, siyasal vaat ve söylemlerinde geniş bir yer bulmuştur.

Sosyal, siyasal, iktisadi, güvenlik ve diğer birçok açıdan Türkiye'nin göç yükü ülke şartlarının çok üzerinde olduğu bir gerçektir. Bu gerçeklik başta Suriyeli göçmenler olmak üzere ülkemizdeki göçmenlerin "geri dönüş göçleri" konusunda bir planlama yapılmasını, üzerinde ciddi çalışmaların ve stratejilerin geliştirilmesi gerekli kılmaktadır. Gerek uluslararası hukukta gerekse de bizim iç hukukumuzda geçici korumadan yararlananların sınır dışı edilmesi, geçici korumanın sona ermesi, gönüllü geri dönüş göçleri konusunda açık hükümler bulunmaktadır. Ancak burada geçici koruma altındakilerin istekleri doğrultusunda geri dönemleri veya geçici korumanın sona ermesi durumunda geri dönüşlere ait önlemler, geri dönüşlerin insanlık onuruna yakışır şekilde tamamlanması ve kolaylaştırılması gibi planların ve hukuki düzenlemelerin oluşturulmadığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç Hukuku, Uluslararası Göç, Geri Dönüş Göçü, Türkiye.

AN EVALUATION ON THE LEGAL FRAMEWORK OF INTERNATIONAL MIGRATIONS AND THE LEGAL BASIS BACKGROUND OF RETURN MIGRATIONS

Abstract

The first legal acts on migration date back to ancient times. In the period dating back to 2000 BC, expressions on the "right to asylum", "protection of asylum seekers" and the principle of "non-refoulement" can be found in various treaties and texts.

In Islamic law, it is seen that there are important regulations on issues such as the rights of refugees, refugee status, conditions, scope, the principle of non-refoulement and the termination of refugee status, taking into account the verses of the Qur'an, the practices of the Prophet of Islam on the subject and the fixed provisions.

The issue of migration and migrants was brought to the field of international law with the establishment of the League of Nations, which was established to ensure world peace. During this period, on the one hand, the High Commissioner for Russian refugees was established as a unit affiliated to the League of Nations; on the other hand, various practices and legal regulations on refugee law were made.

With these regulations, the rights of migrants to work, shelter, integration and movement were guaranteed. With the dissolution of the League of Nations, the United Nations was established to deal with issues of world peace and security.

During the United Nations period, the International Organization for Refugees was first established to deal with the problems of refugees, and later the United Nations High Commissioner for Refugees was established to continue the activities of this organization. In addition, the "Universal Declaration of Human Rights", the 1957 Geneva Convention on the Status of Refugees and its 1967 Protocol, and other international conventions and protocols have clarified the legal status of migrants and secured their rights.

The main change in policy, practice and legislation in the field of migration and asylum, which concerns the legal status and lives of migrants in Turkey, has been the migration of Syrians to Turkey following the civil unrest in Syria. Recently, Turkey's international migration legislation has imposed some responsibilities on the government. In addition, this legislation has also caused some objections and problems in economic and social terms. The issue has caused various debates at the political level and during the general elections of 2023, it has found a wide place in the political promises and discourses of various political parties in their election declarations.

Keywords: International Migration Law, International Migration, Return Migration, Türkiye.